

UČITELJSKI TOVARIŠ

Glasiło jugoslovanskega učiteljstva

Vse spise, v oreno poslane knjige itd. je pošiljati samo na naslov:

Uredništvo Učiteljskega Tovariša
v Ljubljani, Frančiškanska ulica 6.

Rokopisov ne vračamo.

Vse pošiljave je pošiljati franko.

Učiteljski Tovariš izhaja vsak petek popoldne
Ako je ta dan praznik, izide list dan pozneje.
Vse leto velja . . . 12.— K
pol leta . . . 6.—
četrt leta . . . 3.—
posamezna številka po 30 vin.

Za reklamne notice, pojasnila, poslana, razpise služb je plačati po 40 vin. za vsako petit-vrsto. Priloge stanejo poleg poštnine še 30 K.

Telefon uredništva
štev. 118.

Za oznanila je plačati od enostolpne petit-vrste, če se tiska enkrat . . . 50 vin.
. . . dvakrat . . . 40
. . . trikrat . . . 30
za nadaljnja uvrščenja od petit-vrste po 20 vin.
Oznanila sprejema Učiteljska tiskarna.

Članstvo Zaveze jugoslovanskega učiteljstva ima s članarino tudi že plačano naročnino, torej ni treba članstvu naročnine posebe plačevati.

Naročnino, reklamacije, to je vse administrativne stvari je pošiljati samo na naslov:

Upravništvo Učiteljskega Tovariša
v Ljubljani, Mestni trg štev. 17/III.

Poštna hranilnica št. 53.160.

Reklamacije so proste poštnine.

Poziv tovarišicam.

Prišla je doba, ko naj stopi tudi žena na politiško pozorišče. V boju za udeleževanje Jugoslovanske deklaracije je postavilo naše žensko moza. In sedaj? Vse politiške stranke na Slovenskem so se izjavile za žensko volilno pravico. A žene in dekleta same se še niso odzvale. Našemu žensktvu je treba politiške izobrazbe. Razširiti se mu mora delokrog, informirano mora biti o politiških vprašanjih. Kakor podpira dobra gospodinja hiši tri vogle, tako je narodna, narodno izobrazena žena temelj narodni državi. In kdo je v prvi vrsti poklican razširiti ženski delokrog in ga poglobiti? Tovarišice — me! Zato na delo k vzgoji narodnega, politiške izobraznega žensktva!

Irma Scheligova.

Informativnega postopanja — ne bo?

V listnici uredništva, ki smo jo priobčili v 4. letošnji številki, smo pisali doslovno: Višji šolski svet je na svoj prvi seji sklenil — kakor govori uradno poročilo — da naprosi poverjeničstvo, naj uvede proti nadzornikom dr. Bezjaku in dr. Opeki informativno postopanje, da se odpor zoper imenovana že enkrat pojasni in da se eventualno dokaže krivda. — Smatramo za svojo časnikarsko dolžnost, da do dokončane informativnega postopanja ne priobčimo nobenega dopisa več o obeh imenovanih nadzornikih, ker nečemo vplivati na nobeno stran, dokler se postopanje vrši.

Na prvi seji višjega šolskega sveta so že izvolili člane v komisijo, ki naj vodi to informativno postopanje. V tej komisiji sta poleg drugih tudi tovariši L. Jelenc in prof. dr. Dolar.

Čujemo pa, da se bo to informativno postopanje vršilo — o svetem Nikoli! Z drugo besedo povedano: Bezjaka in Opeko hočejo držati za vsako ceno, čeprav je proti njima tako ljudskošolsko kakor srednješolsko učiteljstvo, čeprav je z njima skupno delovanje nemogoče in čeprav sta oba imenovana gospoda na kvar ugledu in nepristranosti, prerojenju in demokraciji naše višje šolske oblasti ter zaupanju vanjo. Interes šolstva podreajo

osebnim koristim in trmoglavosti mož, ki sta zaigrala vse spoštovanje in zaupanje javnosti ter ne sodita več na svoje mesto. To se reče, da ima stari avstrijski sistem dedno in vknjiženo pravico v vladni palači svobodne in demokratske Jugoslavije!

In zakaj se ne more vršiti informativno postopanje? Pravijo, da zato ne, ker ni mogoče sestaviti pristojne disciplinarne komisije. Oni člani namreč, ki jih je izvolil v komisijo višji šolski svet, stoje po činovnih stopnjah nižje, nego sta oba gospoda nadzornika. Kako bi tudi mogel n. pr. ljudskošolski učitelj v demokratski državi izrekat sodbo nad višjim šolskim nadzornikom! Ker je to nemogoče, bi morali pozvati v komisijo same dvorne svetnike, ki jih pa danes še nimajo dovolj na razpolago. Ako bodo na vladi dovolj radikalni, bo tudi dvornih svetnikov kmalu dovolj. V službo so zopet prevzeli dvornega svetnika pl. Laschana, ki je bil namestnik grofa Attemsja; pa tudi dvorni svetnik vitez Kaltenegger je še na razpolago. Treba je le malo dobre volje, pa se dejansko in nazorno dramatičuje prislovice: Vrana vrani ne izkljuje oči! —

Ker torej ne morejo (ali nečejo) uvesti informativnega postopanja, ker hočejo preko sklepa višjega šolskega sveta na dnevni red, da pridržijo Bezjaka in Opeko na mestu višjih šolskih nadzornikov, ne smatramo več za oportuno, ako bi se spričo novo nastalih razmer držali svojega uvodoma citiranega sklepa, temveč nam sedaj velevala naša časnikarska dolžnost, da prekinemo molk ter govorimo v interesu šolstva ter javne morale! Če ne more (ali ne sme) soditi izvoljena komisija, naj sodi javnost! Ker sta Bezjak in Opeka javna funkcionarja, ki stojita kot protežiranca in nosilca propadlega avstrijskega sistema še vedno na čelu našega sedaj narodnega šolstva v svobodni Jugoslaviji, ima javnost pravico, da ju pozove pred narodno poroto ter neizprosno zahteva, da se nemudoma umakneta s svojih mest!

Ako nimajo na vladi dovolj dvornih svetnikov, ki bi sodili na podlagi starih paragrafov, pa je med našim učiteljstvom in v naši javnosti toliko zdravega, prirojenega in privzgojenega čuvstva pravice, dostojnosti in morale, da lahko vsak hip

mobiliziramo tisočglavi častni sod, ki naj izreče končnoveljavno besedo — obsodbe!

I.

Predvsem nekoliko besed o formalni nekorektnosti postopanja prof. dr. Dolarja!

Dr. Dolar je bil navzoč na sestanku slovenskih profesorjev novembra meseca, kjer se je sprejela spomenica na vlado o začasni uredbi šolstva v Sloveniji ter se s posebnim aplavzom odobrila točka, ki se je tikala dr. Bezjaka in dr. Opeke. Dr. Dolar se takrat ni oglasil k besedi in ni protestiral niti ni zahteval podrobnejše preiskave.

Profesorji so ga pozneje izvolili kot enega izmed svojih delegatov v višji šolski svet. V tej korporaciji pa je zavzel — ne da bi njegovi volilci to naprej slutili — napram obtožbi imenovanih gospodov stališče, ki je naravnost nasprotno spomenici celokupnega srednješolskega in ljudskošolskega učiteljstva na vlado, in sicer je nasprotno ne le formalno, kolikor zahteva šele disciplinarno preiskavo proti nadzornikom, ampak tudi stvarno, ker je iz nekaterih točk njegovih izjavanj čuti naravnost obrambo nadzornikov.

Dr. Dolar baje opravičuje svoje postopanje s svojo vestjo, češ, vest mu je velevala postopati tako in ne drugače, ne v smislu spomenice onih, ki so ga delegirali v višji šolski svet. Stojita si torej nasproti njegova vest in volja njegovih volilcev. Slučaj je čisto isti, kakor je slučaj, ki nastane, če se poslanec v svojih nazorih oddalji od mišljenja svojih volilcev ter v tem konfliktu hodi v svojem političnem delu svoja pota, ne potov, ki mu jih kažejo volilci. (Primeri debato češkega profesorja Golla v začetku avstr. parlamenta 1917!).

Nihče ne more siliti in ne bo silil poslanca-delegata, naj bi delal proti svoji vesti; obratno pa imajo volilci pravico zahtevati, da se njih volja izvrši. Če delegat njegova vest ne pripušča, izvršiti volje svojih volilcev, je njegova dolžnost, da mandat odloži. Ako stvarne difference med mišljenjem delegatovim in mišljenjem volilcev niso prevelike, more delegat zastopati stališče volilcev s pripombo, da se osebno ne ujema povsem z njim.

Krivda dr. Dolarja je tem večja, ker na novembrskem sestanku niti z besedo ni ugovarjal proti resoluciji glede nadzornikov in ker pred sejo višjega šolskega sveta nikogar ni informiral o nameravnem svojem koraku.

Iz vsega tega izhaja, da je nastal med prof. dr. Dolarjem in njegovimi volilci konflikt najresnejšega značaja, ki ga naj obe stranki obravnavata in doženeta med seboj!

II.

Stvarna stran Dolarjevega nastopa je pa ta: Morda bo kdo rekel, da sta vestnost in poštenost zahtevali, najprej obtožbo proti nadzornikom specializirati in podpreti s čisto konkretnimi, aktovskimi dejstvi, potem obtožbene točke preiskati itd., kratkoma, da sta vestnost in poštenost zahtevali nastop, kakršen je bil nastop dr. Dolarja.

Proti temu pa obratno trdimo, da je popolno neumevanje časa, položaja in obtožbe, če kdo hoče tu kaj šele dokazovati, pa četudi z 18 točkami, dokazovati nekaj, česar obtožbenca sama ne tajita in ne moreta tajiti, in kar ve ves svet, ki ju je imel priliko opazovati.

Delala sta s Kalteneggerjem, najmanj prenašala ves njegov teror ter glasovala stalno z njim. Če se opravičujeta s tem, da sta bila pač pod pritiskom, pa pravimo: Baš to je njuna splošna in težka krivda, da sta se vdala pritisku! Da se nista ogibala terorja, da nista odklanjala sodelovanja pri terorju, to sta pokazala najbolj s tem, da sta oba bila imenovana baš v dobi najhujšega avstrijsko-nemškega terorja in da je (vsaj dr. Bezjak) naravnost silil na nadzorniško mesto! Tisti čas — že med vojno — je izrekel znane besede: »Ali zdaj (sc. postane nadzornik) ali nikoli!« — Dr. Opeka je postal nadzornik kot kandidat dr. Šusteršiča in dr. Lampeta. Malo pred svojim imenovanjem je baje povabil renegata Belarja in nemškega ravnatelja dr. Junowicza na gostovanje k svojemu bratu na Gorenjsko! Dokaz, da sta se prostovoljno in s polno zavestjo pridružila terorju ter se vrgla pod peto Kalteneggerju, temu najhujšemu krvniku slovenskega šolstva! Za-

LISTEK

JOSIP VELKAVRH:

† Francetu Škofu.

Sedeli smo skupaj menda ves čas naših študij na ljubljanskem učiteljskem; moj striček Matijček, Ti in jaz. Stiri najst let bo že od takrat, in zdi se mi, da so bila ona 4 leta kratka vožnja v nebeški kočiji. Po ravni cesti je šel naš pot, na levo in pravo samo cvetje, pred nami zelenje, za nami nič . . .

Veselo je drdral naprej naš voz, a obstal je vselej takrat, ko so se Tvoje drobne oči srečale s Stvarnikom. Tedaj se je odprla knjiga, ki si jo nosil vedno s seboj, in Tvoja sedaj mrtva roka nam je govorila besedo, ki si jo videl Ti.

Često si me povabil v svoj tihi stan, posvečen umetnosti. Ob takih prilikah sem se učil spoznavati Tebe, ki si se nam zdel vsem nekam čuden. A čudni smo bili mi, ker smo biti vsakdanji.

In Tvoji izprehodi po gajih Tivolskega gozda! Menda ga ni drevesa, ni brvi, ki bi ne bila pogledala v Tvojo knjigo.

Hitro je šlo naprej, in ko je koncem pota obstal naš voz, se nismo niti zavedli, da bo treba dalje v klanec iti peš. Še en lep večer v krogu prijateljev — in šli smo vsak svojo pot, šli težkih src in veselih duš. Mnogi izmed nas je kmalu dobil varno zavetje, a mnogi je moral na stranpot in si urezati gorjačo, ki mu je bila v oporo na neznanem, strmim potu.

Tebe pa, ki si iskal luči, je gnalo dalje, gnalo Te je v tujino, ker domovini takrat še ni sijalo solnce. Šel si v praški dom umetnosti, bil v Monakovem učenec našega slavnega mojstra in prišel domov še enkrat vprašati, če je že dozorela pšenica, ki bo Tvoj kruh. A France, ki si bil umetnik, si bil tudi učitelj — in to je bilo v času hlapcev velik greh . . .

Tisti večer, ki Te je vrnil domovini, sva se srečala. Bilo je v zgodnji jeseni, ko so Tvoji gozdovi žareli v vsej svoji krasoti. Po kratkem izprehodu sva stopila na samotni vrt, da počastiva opombo nekdanjih dni. Tih je bil oni večer, od juga je prišel tople veter in odkril mesec, da na-

ma je posijal na mizo. Iz dalje pa se je oglasila pesem, tista lepa pesem o pomladi, ki pride . . . Umolknil si, France, menda si pretpel v onem hipu še enkrat vso bedo tujine, začutil si tople obilje domovine. Vzdrhtel si, prevzel velikih čustev, se naslonil name in zaplakal, kot plaka dete, ki je izgubilo mater. Tvoja usta pa so rekla besedo: »Jože, sedaj šele vem, kako lepa je slovenska pesem! . . .«

Po onem večeru sva se videla še parkrat in potem nikoli več. Ne vem, kod si hodil in kako Ti je bilo. Da ni bilo vojne, bi se bila gotovo še srečala. A ni smelo biti.

Ko sem bil zadnjič v Ljubljani in sem izpraševal tovariše po Tebi, niso vedeli za Te in za Tvoje trpljenje. Pa je prišla smrt in mi z režečimi se čeljustmi povedala, da je opravila s Teboj . . .

France, mrtev si, a mrtva niso Tvoja dela, ki jim je Tvoja roka dala Tvojo dušo. Pozdravljen, France, pozdravljen v Bogu, ki si mu bil vedno tako blizu! Ko se mi bo pa zatočilo po Tebi, tedaj pohitim v Ljubljano naše mladosti, da začutim ob pogledu na Tvoje umotvore Tvojo du-

šo, da vidim še enkrat solze onega jesenskega večera in slišim besedo o lepoti naše pesmi. Na snidenje, France!

Umik avstro-ogrsko vojske iz Srbije.

Piše Božo Račić.

Vsem bo znano, kako se je izvršil razpad bivše avstrijske armade na italijanski fronti; manj znano je razpad armade, umikajoče se iz Albanije, in čet, ki so imele tri leta Srbijo v svojih krempljih.

Septembra se je izvršil preobrat na solunski fronti, in zdelo se je, kakor da je omajan temelj Avstriji in Nemčiji.

Duhovi so bili precej razburjeni. Zlasti so se razburjali višji avstro-ogrski oficirji, ki so slutili konec samopašnega postopanja nad ubogim srbskim narodom. V srcih zatiranih Srbov in vojakov Jugoslovancev pa je začelo tleti zopet upanje, ki se je večalo dan za dnem.

Dogodki so se vršili s tako naglico, da so najnovejši časopisi bili vedno zastareli. Okupacijska oblast je postala čez noč brezglava.